



دانشگاه محقق اردبیلی

گروه باستان شناسی

عنوان:

بررسی و تحلیل نقوش تزیینی سفال شهر جرجان

استاد راهنما:

دکتر سید هاشم حسینی

استاد مشاور:

حبیب شهبازی شیران

توسط:

حمید قندهاری

زمستان ۱۳۸۹

سورة الاحقاف

تقدیم به پدر و مادر عزیزم و
همسر مهربان و فداکارم که در
تمامی سال های تحصیل
یار و یاور من بوده اند.

تقدیر و تشکر:

با سپاس فراوان از دکتر سید هاشم حسینی (استاد راهنما)، حبیب شهبازی شیران (استاد مشاور)، دکتر پورفرج (داور خارجی)، دکتر رضا رضالو (داور داخلی) خداوند را شاکر و سپاسگذارم که در بهترین ایام عمرم، فرصت علم آموزی و تحقیق و تفحص در اعصار و قرون گذشته را به من عطا فرمود.

بر خود لازم می دانم، از استاد گرانقدر جناب آقای دکتر محمد مرتضایی که با راهنمایی و در اختیار قرار دادن منبع پایان نامه دکتری خودشان کمک زیادی به من کردند، قدر دانی کنم. جا دارد در اینجا از زحمات پدر و مادر عزیزم و همسر مهربانم که در مدت تحصیل، فداکارانه مشوق من بوده اند، نهایت سپاس گذاری را داشته باشم. و همچنین از آقای قربانعلی عباسی که از دوستان اینجانب در سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان گلستان می باشد و کمکها و راهنماییهای ایشان همواره کمک من در انجام این تحقیق بوده است. و دوستان دانشگاهی خوبم آقایان مرتضی رنجبر ملکشاه، سید محمود میر عزیزی و دوست عزیزم آقای قدرت علی نیا و تمامی مسئولان و کارکنان زحمت کش و دلسوز دانشکده ادبیات و علوم انسانی پردیس نمین، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان گلستان و موسسه فرهنگی میرداماد که مرا در نگارش این رساله یاری نمودند نهایت سپاس و تشکر خود را به عمل می آورم.

نام خانوادگی: قندهاری	نام: حمید
عنوان پایان نامه: بررسی و تحلیل نقوش تزئینی سفال شهر جرجان	
استاد راهنما: دکتر سید هاشم حسینی استاد مشاور: مهندس حبیب شهبازی شیران	
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد رشته: باستان شناسی گرایش: اسلامی دانشگاه: محقق اردبیلی	
دانشکده: ادبیات و علوم انسانی تاریخ فارغ التحصیلی: تعداد صفحه:	
کلید واژه‌ها: گرگان (جرجان) - دوره اسلامی - سفال	
چکیده:	
<p>سفال که از دست ساخته های پیشینیان است ، در مسیر تحول خود از دیر باز تا کنون، فرمها و نقشهای بسیاری را پذیرفته است و در روند تکاملی خود ، همواره سطح آن وسیله ای برای بیان تخیلات و احساسات درونی آن هنرمندان بوده است.</p> <p>در همین رابطه استفاده از نقوش گیاهی، حیوانی، انسانی، هندسی و نقوش طبیعت گرا، همواره جهت ترین، انتقال پیام یا بیان افکار هنرمند بوده است.</p> <p>با در نظر گرفتن اینکه سفال فراوانترین و متنوع ترین مصنوعات است که مطالعه دقیق آن می تواند راه گشای مسائل ارتباطی میان فرهنگ های مختلف باشد ، لذا در این تحقیق سعی شده است که با طبقه بندی و گونه شناسی نقوش سفالهای مکشوفه از شهر جرجان، اولاً " خود محوطه معرفی و جایگاه آن در عصر خود معلوم گشته و ثانياً "ارتباط آن با مکانها و محوطه های هم عصر روشن گردد.</p> <p>رساله حاضر، پژوهشی است در باب نقوش سفالین شهر جرجان در چند دوره متوالی و در آن به بررسی نقاشیهای روی سفالینه های آن دوران خواهد پرداخت. این نقوش بیانگر باورها، اعتقادات و نحوه زندگی اجتماعی مردم آن دوران است که پس از مطالعه و مشاهده بخش وسیعی از نقوش و کتیبه سفالهای شهر جرجان، مشاهده گردید که در طراحی و اجرای این آثار دامنه وسیعی از تفکر و ایده در طراحی و شیوه اجرا و همچنین توجه خاص به موضوع و محتوا و انتقال پیام به مخاطب وجود دارد.</p> <p>در این تحقیق به اختصار تاریخچه پیدایش و علل فرهنگی - اجتماعی دوره های مورد بحث بیان میشود و بطور مفصل بخشی از نقوش و کتیبه سفالینه های قرون چهارم تا قرن هشتم هجری جرجان را از نقطه نظر مبانی ریشه شناسی نقش ها مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و در پایان به قابلیت های به کار گیری نقوش در سفال های مناطق دیگر اشاره خواهیم کرد، که امید است منبع مناسبی برای دانشجویان و علاقه مندان باشد.</p>	

فهرست مطالب:

۱	پیشگفتار
۲	بیان مسئله
۲	هدف و ضرورت تحقیق
۲	سوال ها و فرضیات تحقیق
۳	روش و ابزار گرد آوری داده ها
۳	پیشینه پژوهش های باستان‌شناسی
۷	فصل اول : شرایط جغرافیایی و زیست محیطی دشت گرگان
۸	۱-۱- زمین ساخت عمومی منطقه
۹	۱-۲- توپوگرافی، ژئومورفولوژی و زمین شناسی دشت گرگان
۹	۱-۲-۱- ژئومورفولوژی منطقه
۱۰	۱-۲-۲- زمین شناسی دشت گرگان
۱۱	۱-۲-۲-۱- گسل اصلی جنوب خزر
۱۲	۱-۲-۲-۲- گسل های فرعی
۱۲	۱-۲-۲-۳- سیستم درز و شکاف ها
۱۲	۱-۲-۲-۴- خاک شناسی محدوده دشت گرگان
۱۶	۳-۱- اقلیم شناسی دشت گرگان
۱۶	۳-۱-۱- بارندگی و اقلیم
۱۷	۳-۱-۱-۱- گرگان رود
۱۸	۳-۱-۲- رود چهل چای
۱۹	۳-۱-۳- رود اترک
۲۱	۳-۱-۲- پوشش گیاهی و محصولات زراعی
۲۱	۳-۱-۳- پوشش جانوری
۲۳	فصل دوم : جغرافیای تاریخی جرجان
۲۴	۱-۲- وجه تسمیه
۲۴	۲-۲- مدارک و اسناد نوشتاری تاریخی، جغرافیایی و ادبی
۲۵	۳-۲- حوزه فرهنگی دشت گرگان در عرصه تاریخ-تسلسل فرهنگی
۲۵	۳-۲-۱- دشت گرگان در دوره پیش از تاریخ
۲۵	۳-۲-۱-۱- دوره پارینه سنگی
۲۶	۳-۲-۱-۳- دوره نوسنگی
۲۶	۳-۲-۱-۳- دوره کالکولتیک
۲۷	۳-۲-۱-۴- دوره مفرغ

- ۲۷ ۲-۳-۵- دوره آهن
- ۲۸ ۲-۳-۲- دشت گرگان در دوره تاریخی
- ۲۸ ۲-۳-۱- دشت گرگان در اواخر هزاره دوم و اوایل هزاره اول ق.م
- ۲۹ ۲-۳-۲- دوره هخامنشی (۳۳۰-۵۵۰ ق.م)
- ۳۰ ۲-۳-۳- دوره سلوکی (۲۴۸-۳۲۴ ق.م)
- ۳۱ ۲-۳-۴- دوره اشکانی (۲۴۸-۲۲۶ ق.م)
- ۳۴ ۲-۳-۵- دوره ساسانی (۲۲۴-۶۳۴ ق.م)
- ۳۶ ۲-۳-۳- گرگان در دوران اسلامی
- ۳۷ ۲-۳-۱- امویان (۴۱-۱۳۲ هجری)
- ۳۸ ۲-۳-۲- عباسیان (۱۳۲-۶۵۶ هـ.ق)
- ۴۲ ۲-۳-۳- طاهریان (۲۰۵-۲۵۹ هـ)
- ۴۴ ۲-۳-۴- صفاریان (۲۸۷-۲۶۱ هـ.ق)
- ۴۶ ۲-۳-۵- سامانیان (۲۶۱-۳۸۹ هـ)
- ۴۹ ۲-۳-۶- علویان (۲۵۰-۳۱۶ هجری)
- ۵۱ ۲-۳-۷- آل زیار (۳۱۶-۴۰۳ ه.ق)
- ۵۷ ۲-۳-۸- آل بویه (۳۲۰-۴۴۰ هـ)
- ۵۹ ۲-۳-۹- غزنویان (۳۸۸-۵۵۵ هـ.ق)
- ۶۲ ۲-۳-۱۰- سلجوقیان (۴۲۹-۵۱۱ ه.ق)
- ۶۵ ۲-۳-۱۱- اسماعیلیان (۴۷۳-۶۵۴ هجری)
- ۶۶ ۲-۳-۱۲- خوارزمشاهیان (۴۷۰-۶۱۷ هـ)
- ۶۸ ۲-۳-۱۳- ایلخانیان (۶۵۴-۷۳۶ ه.ق)
- ۶۹ ۲-۳-۴- جرجان از دیدگاه تاریخ‌نگاران و جغرافی‌نگاران سده‌های اسلامی
- ۶۹ ۲-۳-۱- طبرستان و گرگان از دید یعقوبی (دوره علویان)
- ۶۹ ۲-۳-۲- گرگان در قرن ۴ هجری از دید ابن حوقل (دوره زیاریان)
- ۷۰ ۲-۳-۳- گرگان از دید اصطخری (قبل از دوران سلجوقی - ۳۴۰ هـ)
- ۷۱ ۲-۳-۴- گرگان از دیدگاه مقدسی (۳۷۵ هـ.ق)
- ۷۳ ۲-۳-۵- ابوالفدا در سال ۷۲۱ هـ.ق درباره شهر گرگان می‌نویسد
- ۷۳ ۲-۳-۶- ابن خرداد به درباره ناحیه گرگان می‌نویسد
- ۷۳ ۲-۳-۷- صولت نظام در سال ۱۳۲۱ هـ.ق درباره مملکت استرآباد می‌نویسد
- ۷۴ **فصل سوم: انواع سفالینه های بدست آمده از جرجان**
- ۷۵ ۳-۱- ظروف بی‌لغاب
- ۷۵ ۳-۱-۱- ظروف بی‌لغاب ساده
- ۷۵ ۳-۱-۲- ظروف بی‌لغاب منقوش

- ۷۶ ۳-۲- ظروف با لعاب
- ۷۶ ۳-۲-۱- ظروف لعابدار با نوشته کوفی تزیینی
- ۷۶ ۳-۲-۲- ظروف لعابدار رنگارنگ
- ۷۶ ۳-۲-۳- ظروف لعابدار تک رنگ
- ۷۷ ۳-۲-۴- ظروف با لعاب پاشیده
- ۷۸ ۳-۲-۵- ظروف با نقش کنده
- ۷۸ ۳-۲-۶- ظروف زرین فام
- ۷۹ ۳-۲-۷- ظروف با نقاشی زیر لعاب
- ۸۰ ۳-۲-۸- سفالینه های مشبک

۸۱ فصل چهارم: بررسی نقوش سفالینه های بدست آمده از جرجان

- ۸۲ ۴-۱- نقوش هندسی در سفالینه های جرجان
- ۸۳ ۴-۲- نقوش گیاهی در سفالینه های جرجان
- ۸۳ ۴-۳- نقوش حیوانی در سفالینه های جرجان
- ۸۴ ۴-۴- نقوش پرنده در سفالینه های جرجان
- ۸۵ ۴-۵- نقوش انسانی در سفالینه های جرجان
- ۸۶ ۴-۶- سفالینه های کتیبه دار جرجان
- ۸۷ ۴-۵-۱- عناصر تزئین کتیبه ها در سفالینه های جرجان
- ۸۸ ۴-۵-۲- محل و جهت نگارش کتیبه ها
- ۸۹ ۴-۵-۳- تنوع در ترکیب بندی حروف و کلمات

۹۱ فصل پنجم: مقایسه تطبیقی نقوش سفالینه های جرجان با مناطق دیگر

- ۹۲ ۵-۱- مقایسه تطبیقی نقوش سفالینه های جرجان با نیشابور
- ۹۲ ۵-۱-۱- مقایسه نقوش هندسی سفالینه های جرجان با نیشابور
- ۹۲ ۵-۱-۲- مقایسه نقوش گیاهی سفالینه های جرجان با نیشابور
- ۹۳ ۵-۱-۳- مقایسه نقوش حیوانی سفالینه های جرجان با نیشابور
- ۹۳ ۵-۱-۴- مقایسه نقوش پرندگان سفالینه های جرجان با نیشابور
- ۹۴ ۵-۱-۵- مقایسه نقوش انسانی سفالینه های جرجان با نیشابور
- ۹۴ ۵-۲- مقایسه تطبیقی نقوش سفالینه های جرجان با ری
- ۹۵ ۵-۲-۱- مقایسه نقوش هندسی سفالینه های جرجان با ری
- ۹۵ ۵-۲-۲- مقایسه نقوش گیاهی سفالینه های جرجان با ری
- ۹۶ ۵-۲-۳- مقایسه نقوش حیوانی سفالینه های جرجان با ری
- ۹۶ ۵-۲-۴- مقایسه نقوش پرندگان سفالینه های جرجان با ری
- ۹۷ ۵-۲-۴- مقایسه نقوش انسانی سفالینه های جرجان با ری
- ۹۷ ۵-۳- مقایسه تطبیقی نقوش سفالینه های جرجان با کاشان

- ۹۷ ۵-۳-۱- مقایسه نقوش هندسی سفالینه های جرجان با کاشان
- ۹۸ ۵-۳-۲- مقایسه نقوش گیاهی سفالینه های جرجان با کاشان
- ۹۸ ۵-۳-۳- مقایسه نقوش حیوانی سفالینه های جرجان با کاشان
- ۹۸ ۵-۳-۴- مقایسه نقوش پرندگان سفالینه های جرجان با کاشان
- ۹۹ ۵-۳-۵- مقایسه نقوش انسانی سفالینه های جرجان با کاشان
- ۹۹ ۵-۴-۴- مقایسه تطبیقی نقوش سفالینه های جرجان با سلطان آباد
- ۹۹ ۵-۴-۱- مقایسه نقوش هندسی سفالینه های جرجان با سلطان آباد
- ۱۰۰ ۵-۴-۲- مقایسه نقوش گیاهی سفالینه های جرجان با سلطان آباد
- ۱۰۰ ۵-۴-۳- مقایسه نقوش حیوانی سفالینه های جرجان با سلطان آباد
- ۱۰۰ ۵-۴-۴- مقایسه نقوش پرندگان سفالینه های جرجان با سلطان آباد
- ۱۰۱ ۵-۴-۵- مقایسه نقوش انسانی سفالینه های جرجان با سلطان آباد
- ۱۰۱ ۵-۵-۵- مقایسه تطبیقی نقوش سفالینه های جرجان با ساوه
- ۱۰۱ ۵-۵-۱- مقایسه نقوش هندسی سفالینه های جرجان با ساوه
- ۱۰۲ ۵-۵-۲- مقایسه نقوش گیاهی سفالینه های جرجان با ساوه
- ۱۰۲ ۵-۵-۳- مقایسه نقوش انسانی سفالینه های جرجان با ساوه
- ۱۰۲ ۵-۶-۶- مقایسه تطبیقی نقوش سفالینه های جرجان با تخت سلیمان
- ۱۰۳ ۵-۶-۱- مقایسه نقوش هندسی سفالینه های جرجان با تخت سلیمان
- ۱۰۳ ۵-۶-۲- مقایسه نقوش گیاهی سفالینه های جرجان با تخت سلیمان
- ۱۰۳ ۵-۶-۳- مقایسه نقوش حیوانی سفالینه های جرجان با تخت سلیمان
- ۱۰۴ ۵-۶-۴- مقایسه نقوش حیوانی سفالینه های جرجان با تخت سلیمان
- ۱۰۵ ۵-۷-۷- مقایسه تطبیقی نقوش سفالینه های جرجان با شیخ تپه ارومیه
- ۱۰۵ ۵-۷-۱- مقایسه نقوش گیاهی سفالینه های جرجان با شیخ تپه
- ۱۰۵ ۵-۷-۲- مقایسه نقوش حیوانی سفالینه های جرجان با شیخ تپه
- ۱۰۵ ۵-۷-۳- مقایسه ی نقوش انسانی سفالینه های جرجان با شیخ تپه
- ۱۰۶ ۵-۸-۸- مقایسه تطبیقی نقوش سفالینه های جرجان با منطقه ی شمال ایران
- ۱۰۶ ۵-۸-۱- مقایسه نقوش هندسی سفالینه های جرجان با منطقه شمال ایران
- ۱۰۷ ۵-۸-۲- مقایسه نقوش گیاهی سفالینه های جرجان با منطقه شمال ایران
- ۱۰۸ ۵-۹-۹- مقایسه تطبیقی نقوش سفالینه های جرجان با خراسان
- ۱۰۸ ۵-۹-۱- مقایسه نقوش گیاهی سفالینه های جرجان با خراسان
- ۱۰۸ ۵-۹-۲- مقایسه نقوش ماهی سفالینه های جرجان با خراسان
- ۱۰۹ ۵-۱۰-۱۰- مقایسه سفالینه های کتیبه دار جرجان با مناطق دیگر

۱۱۱ فصل نهم: نتیجه گیری

۱۱۲ نتیجه گیری

۱۷۸

۱۸۱

۱۸۳

منابع فارسی

منابع لاتین

چکیده لاتین

فهرست شکل ها:

- لوح ۱- شکل ۱: آق تپه، سفال دوران کالکولیتیک (شهمیرزادی ۱۳۷۹، ۱۰۹) ۱۱۵
- لوح ۱- شکل ۲: آق تپه، سفال دوران کالکولیتیک (شهمیرزادی ۱۳۷۹، ۱۰۹) ۱۱۵
- لوح ۱- شکل ۳: آق تپه، سفال دوران کالکولیتیک (شهمیرزادی ۱۳۷۹، ۱۱۳) ۱۱۵
- لوح ۱- شکل ۴: آق تپه، سفال دوران کالکولیتیک (شهمیرزادی ۱۳۷۹، ۱۱۹) ۱۱۵
- لوح ۱- شکل ۵: آق تپه، سفال دوران کالکولیتیک (شهمیرزادی ۱۳۷۹، ۱۱۰) ۱۱۵
- لوح ۲- شکل ۱: بازگیر، ظرف مفرغی (نوکنده و دیگران ۱۳۸۴) ۱۱۶
- لوح ۲- شکل ۲: بازگیر، ظرف مفرغی (نوکنده و دیگران ۱۳۸۴) ۱۱۶
- لوح ۲- شکل ۳: بازگیر، چنگک مفرغی (نوکنده و دیگران ۱۳۸۴) ۱۱۶
- لوح ۲- شکل ۴: بازگیر، سرنیزه مفرغی (نوکنده و دیگران ۱۳۸۴) ۱۱۶
- لوح ۲- شکل ۵: بازگیر، سرنیزه مفرغی (نوکنده و دیگران ۱۳۸۴) ۱۱۶
- لوح ۲- شکل ۶: بازگیر، سرنیزه مفرغی (نوکنده و دیگران ۱۳۸۴) ۱۱۶
- لوح ۲- شکل ۷: بازگیر، تبر مفرغی (نوکنده و دیگران ۱۳۸۴) ۱۱۶
- لوح ۲- شکل ۸: بازگیر، تبر مفرغی (نوکنده و دیگران ۱۳۸۴) ۱۱۶
- لوح ۳- شکل ۱: جرجان، قرن سوم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۵۶) ۱۱۷
- لوح ۳- شکل ۲: جرجان، قرن سوم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۴۶) ۱۱۷
- لوح ۳- شکل ۳: جرجان، قرن سوم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۷۸) ۱۱۷
- لوح ۳- شکل ۴: جرجان، قرن سوم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۸۰، ۶۵) ۱۱۷
- لوح ۳- شکل ۵: جرجان، قرون سوم و چهارم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۷۷) ۱۱۷
- لوح ۳- شکل ۶: جرجان، قرون سوم و چهارم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۵۳) ۱۱۷
- لوح ۴- شکل ۱: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۳۴) ۱۱۸
- لوح ۴- شکل ۲: کاشان، قرن دهم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۱۴۳) ۱۱۸
- لوح ۴- شکل ۳: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۷۷) ۱۱۸
- لوح ۴- شکل ۴: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۸۰، ۴۶) ۱۱۸
- لوح ۵- شکل ۱: جرجان، قرن هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۹۲) ۱۱۹
- لوح ۵- شکل ۲: سلطان آباد، قرن هشتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۱۹) ۱۱۹
- لوح ۵- شکل ۳: شوش، قرن سوم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹) ۱۱۹
- لوح ۵- شکل ۴: ری، قرن هفتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۱۶۵) ۱۱۹
- لوح ۶- شکل ۱: ساوه، قرن هفتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۱۳۴) ۱۲۰
- لوح ۶- شکل ۲: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۲۲) ۱۲۰
- لوح ۶- شکل ۳: بجنورد، قرن هفتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۷۵) ۱۲۰
- لوح ۶- شکل ۴: ری، قرن هفتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۵۶) ۱۲۰

- لوح ۷- شکل ۱: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۶۹) ۱۲۱
- لوح ۷- شکل ۲: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۴۵) ۱۲۱
- لوح ۷- شکل ۳: جرجان، قرن هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۵۴) ۱۲۱
- لوح ۷- شکل ۴: جرجان، قرن چهارم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۶۷) ۱۲۱
- لوح ۸- شکل ۱: جرجان، قرن هفتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۸۵) ۱۲۲
- لوح ۸- شکل ۲: تخت سلیمان، قرن هفتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۷۶) ۱۲۲
- لوح ۸- شکل ۳: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۷۲) ۱۲۲
- لوح ۹- شکل ۱: جرجان، قرن هفتم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۸۰، ۳۹) ۱۲۳
- لوح ۹- شکل ۲: ری، قرن ششم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۱۶۷) ۱۲۳
- لوح ۹- شکل ۳: جرجان، قرن هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۵۴) ۱۲۳
- لوح ۹- شکل ۴: جرجان، قرن سوم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۳۶) ۱۲۳
- لوح ۹- شکل ۵: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۷۳) ۱۲۳
- لوح ۱۰- شکل ۱: کاشان قرن هفتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۱۶۷) ۱۲۴
- لوح ۱۰- شکل ۲: جرجان، قرن چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۸۰، ۵۳) ۱۲۴
- لوح ۱۰- شکل ۳: تخت سلیمان، قرن هفتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۱۳۰) ۱۲۴
- لوح ۱۰- شکل ۴: ری، قرن ششم ق.م (توحیدی ۱۳۷۹، ۷۴) ۱۲۴
- لوح ۱۰- شکل ۵: جرجان، قرن هشتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۸۵) ۱۲۴
- لوح ۱۰- شکل ۶: جرجان، قرن هشتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۴۳) ۱۲۴
- لوح ۱۰- شکل ۷: جرجان، قرن هشتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۱۸۳) ۱۲۴
- لوح ۱۱- شکل ۱: جرجان، قرن هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۶۵) ۱۲۵
- لوح ۱۱- شکل ۲: تخت سلیمان، قرن هفتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۱۱۸) ۱۲۵
- لوح ۱۱- شکل ۳: کرمان، قرن دهم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۸۸) ۱۲۵
- لوح ۱۱- شکل ۴: جرجان، قرون پنجم و ششم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۳۹) ۱۲۵
- لوح ۱۱- شکل ۵: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۶۷) ۱۲۵
- لوح ۱۱- شکل ۶: جرجان، قرن چهارم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۶۹) ۱۲۵
- لوح ۱۲- شکل ۱: سلطان آباد، قرن هشتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۹۰) ۱۲۶
- لوح ۱۲- شکل ۲: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۱۳۲) ۱۲۶
- لوح ۱۲- شکل ۳: تخت سلیمان، قرن هفتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۱۴۵) ۱۲۶
- لوح ۱۲- شکل ۴: خراسان، قرن هشتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۴۶) ۱۲۶
- لوح ۱۳- شکل ۱: کاشان، قرن هفتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۷۹) ۱۲۷
- لوح ۱۳- شکل ۲: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۸۹) ۱۲۷
- لوح ۱۳- شکل ۳: جرجان، قرن ششم و هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۵۲) ۱۲۷
- لوح ۱۳- شکل ۴: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۱۲۳) ۱۲۷

- ۱۲۷ لوح ۱۳- شکل ۵: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۱۱۹)
- ۱۲۸ لوح ۱۴- شکل ۱: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۶۴)
- ۱۲۸ لوح ۱۴- شکل ۲: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۶۷)
- ۱۲۸ لوح ۱۴- شکل ۳: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۱۸۳)
- ۱۲۹ لوح ۱۵- شکل ۱: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۱۸۸)
- ۱۲۹ لوح ۱۵- شکل ۲: جرجان، قرن هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۶۹)
- ۱۲۹ لوح ۱۵- شکل ۳: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۳۵)
- ۱۳۰ لوح ۱۶- شکل ۱: ری، قرن هفتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۸۹)
- ۱۳۰ لوح ۱۶- شکل ۲: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۱۱۷)
- ۱۳۰ لوح ۱۶- شکل ۳: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۸۹)
- ۱۳۰ لوح ۱۶- شکل ۴: ساوه، قرن هفتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۴۸)
- ۱۳۱ لوح ۱۷- شکل ۱: ری، قرن هفتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۳۹)
- ۱۳۱ لوح ۱۷- شکل ۲: سلطان آباد، قرن هشتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۱۵۶)
- ۱۳۱ لوح ۱۷- شکل ۳: سبزوار، قرن هشتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۱۵۴)
- ۱۳۱ لوح ۱۷- شکل ۴: ری، قرن ششم و هفتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۹۸)
- ۱۳۲ لوح ۱۸- شکل ۱: ری، قرن هفتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۱۱۳)
- ۱۳۲ لوح ۱۸- شکل ۲: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۶۳)
- ۱۳۲ لوح ۱۸- شکل ۳: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۶۹)
- ۱۳۲ لوح ۱۸- شکل ۴: ری، قرن هفتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۷۶)
- ۱۳۳ لوح ۱۹- شکل ۱: جرجان، قرن ششم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۵۳)
- ۱۳۳ لوح ۱۹- شکل ۲: جرجان، قرن ششم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۸۰، ۵۳)
- ۱۳۳ لوح ۱۹- شکل ۳: جرجان، قرن پنجم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۴۸)
- ۱۳۳ لوح ۱۹- شکل ۴: جرجان، قرون ششم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۶۹)

فهرست تصاویر:

- لوح ۲۰- تصویر ۱: جرجان، قرن چهارم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۷۷) ۱۳۴
- لوح ۲۰- تصویر ۲: جرجان، قرن سوم ه.ق (توحیدی ۱۰۹، ۱۳۷۹) ۱۳۴
- لوح ۲۰- تصویر ۳: جرجان، قرن هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۵۶) ۱۳۴
- لوح ۲۰- تصویر ۴: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۲۷) ۱۳۴
- لوح ۲۱- تصویر ۱: جرجان، قرن هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۳۹) ۱۳۵
- لوح ۲۱- تصویر ۲: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۶۳) ۱۳۵
- لوح ۲۱- تصویر ۳: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۸۰، ۸۱) ۱۳۵
- لوح ۲۱- تصویر ۴: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۷۵) ۱۳۵
- لوح ۲۲- تصویر ۱: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۱۵۴) ۱۳۶
- لوح ۲۲- تصویر ۲: جرجان، قرن هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۶۹) ۱۳۶
- لوح ۲۲- تصویر ۳: جرجان، قرن هفتم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۸۰، ۵۶) ۱۳۶
- لوح ۲۲- تصویر ۴: جرجان، قرن چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۸۰، ۹۴) ۱۳۶
- لوح ۲۳- تصویر ۱: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۸۰، ۶۴) ۱۳۷
- لوح ۲۳- تصویر ۲: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۴۷) ۱۳۷
- لوح ۲۳- تصویر ۳: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۶۶) ۱۳۷
- لوح ۲۳- تصویر ۴: جرجان، قرن هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۸۹) ۱۳۷
- لوح ۲۴- تصویر ۱: جرجان، قرن پنجم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۴۲) ۱۳۸
- لوح ۲۴- تصویر ۲: جرجان، قرن هفتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۱۰۱) ۱۳۸
- لوح ۲۴- تصویر ۳: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۱۱۵) ۱۳۸
- لوح ۲۴- تصویر ۴: جرجان، قرن هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۴۴) ۱۳۸
- لوح ۲۵- تصویر ۱: جرجان، قرن هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۷۴) ۱۳۹
- لوح ۲۵- تصویر ۲: جرجان، قرن هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۴۷) ۱۳۹
- لوح ۲۵- تصویر ۳: جرجان، قرن ششم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۵۶) ۱۳۹
- لوح ۲۵- تصویر ۴: جرجان، قرن هفتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۹۲) ۱۳۹
- لوح ۲۶- تصویر ۱: جرجان، قرن دوازدهم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۵۷) ۱۴۰
- لوح ۲۶- تصویر ۲: جرجان، قرن هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۲۸) ۱۴۰
- لوح ۲۶- تصویر ۳: جرجان، قرن هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۵۴) ۱۴۰
- لوح ۲۶- تصویر ۴: جرجان، قرن چهارم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۹۶) ۱۴۰
- لوح ۲۷- تصویر ۱: جرجان، قرن ششم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۴۶) ۱۴۱
- لوح ۲۷- تصویر ۲: جرجان، قرن هفتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۱۱۶) ۱۴۱
- لوح ۲۷- تصویر ۳: جرجان، قرن هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۹۵) ۱۴۱

- لوح ۲۷- تصویر ۴: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۶۵) ۱۴۱
- لوح ۲۸- تصویر ۱: جرجان، قرن ششم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۶۷) ۱۴۲
- لوح ۲۸- تصویر ۲: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۴۷) ۱۴۲
- لوح ۲۸- تصویر ۳: جرجان، قرن ششم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۵۷) ۱۴۲
- لوح ۲۸- تصویر ۴: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۶۴) ۱۴۲
- لوح ۲۹- تصویر ۱: جرجان، قرن سوم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۸۳) ۱۴۳
- لوح ۲۹- تصویر ۲: جرجان، قرن هفتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۷۳) ۱۴۳
- لوح ۲۹- تصویر ۳: جرجان، قرن ششم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۳۳) ۱۴۳
- لوح ۲۹- تصویر ۴: جرجان، قرن پنجم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۴۸) ۱۴۳
- لوح ۳۰- تصویر ۱: جرجان، قرون سوم و چهارم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۵۵) ۱۴۴
- لوح ۳۰- تصویر ۲: جرجان، قرن ششم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۸۰، ۷۸) ۱۴۴
- لوح ۳۰- تصویر ۳: جرجان، قرون ششم و هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۹۰) ۱۴۴
- لوح ۳۰- تصویر ۴: جرجان، قرن هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۵۳) ۱۴۴
- لوح ۳۱- تصویر ۱: جرجان، قرن هفتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۸۴) ۱۴۵
- لوح ۳۱- تصویر ۲: جرجان، قرن ششم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۶۷) ۱۴۵
- لوح ۳۱- تصویر ۳: جرجان، قرن ششم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۸۹) ۱۴۵
- لوح ۳۱- تصویر ۴: جرجان، قرن ششم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۴۲) ۱۴۵
- لوح ۳۲- تصویر ۱: جرجان، قرن ششم ه.ق (کیانی ۱۳۶۴، ۶۷) ۱۴۶
- لوح ۳۲- تصویر ۲: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۵۶) ۱۴۶
- لوح ۳۲- تصویر ۳: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۱۶۷) ۱۴۶
- لوح ۳۲- تصویر ۴: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (کیانی و کریمی ۱۳۶۴، ۱۰۶) ۱۴۶
- لوح ۳۲- تصویر ۵: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۶۳) ۱۴۶
- لوح ۳۳- تصویر ۱: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۷۴) ۱۴۷
- لوح ۳۳- تصویر ۲: نیشابور، قرن سوم ه.ق (فاینی ۱۳۸۳، ۸۷) ۱۴۷
- لوح ۳۳- تصویر ۳: ری، قرن هفتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۱۰۳) ۱۴۷
- لوح ۳۳- تصویر ۴: ری، قرن هفتم ه.ق (کیانی و کریمی ۱۳۶۴، ۱۶۷) ۱۴۷
- لوح ۳۳- تصویر ۵: ری، قرن هفتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۱۵۴) ۱۴۷
- لوح ۳۴- تصویر ۱: ری قرون ششم و هفتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۷۸) ۱۴۸
- لوح ۳۴- تصویر ۲: کاشان، قرون ششم و هفتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۱۲۳) ۱۴۸
- لوح ۳۴- تصویر ۳: کاشان، قرن هفتم ه.ق (توحیدی ۱۳۷۹، ۱۳۴) ۱۴۸
- لوح ۳۴- تصویر ۴: کاشان، قرن هفتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۸۰) ۱۴۸
- لوح ۳۵- تصویر ۱: کاشان، قرن هفتم ه.ق (پوپ ۱۳۸۰، ۸۷) ۱۴۹
- لوح ۳۵- تصویر ۲: کاشان، قرن هفتم ه.ق (کیانی و کریمی ۱۳۶۴، ۱۱۰) ۱۴۹

- لوح ۳۵- تصویر ۳: کاشان، قرن هفتم ه.ق (قائنی ۱۳۸۳، ۹۶) ۱۴۹
- لوح ۳۵- تصویر ۴: کاشان، قرن هفتم ه.ق (قائنی ۱۳۸۳، ۱۶۷) ۱۴۹
- لوح ۳۶- تصویر ۱: سلطان آباد، قرون هفتم و هشتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۱۳۲) ۱۵۰
- لوح ۳۶- تصویر ۲: سلطان آباد، قرون هفتم و هشتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۵۷) ۱۵۰
- لوح ۳۶- تصویر ۳: سلطان آباد، قرن هشتم ه.ق (کیانی و کریمی ۱۳۶۴، ۵۶) ۱۵۰
- لوح ۳۶- تصویر ۴: سلطان آباد، قرون هفتم و هشتم ه.ق (قائنی ۱۳۸۳، ۱۳۴) ۱۵۰
- لوح ۳۶- تصویر ۵: سلطان آباد، قرن هفتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۱۶۴) ۱۵۰
- لوح ۳۷- تصویر ۱: سلطان آباد، قرن هشتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۸۹) ۱۵۱
- لوح ۳۷- تصویر ۲: سلطان آباد، قرن هشتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۱۳۶) ۱۵۱
- لوح ۳۷- تصویر ۳: سلطان آباد، قرن هشتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۱۳۵) ۱۵۱
- لوح ۳۷- تصویر ۴: سلطان آباد، قرن هشتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۱۳۲) ۱۵۱
- لوح ۳۸- تصویر ۱: سلطان آباد، قرن هشتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۶۳) ۱۵۲
- لوح ۳۸- تصویر ۲: ساوه، قرن هفتم ه.ق (قائنی ۱۳۸۳، ۱۱۴) ۱۵۲
- لوح ۳۸- تصویر ۳: ساوه، قرن هفتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۱۴۳) ۱۵۲
- لوح ۳۸- تصویر ۴: شوش، قرن سوم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۶۷) ۱۵۲
- لوح ۳۹- تصویر ۱: شوش، قرن سوم ه.ق (کیانی و کریمی ۱۳۶۴) ۱۵۳
- لوح ۳۹- تصویر ۲: شوش، قرن سوم ه.ق (قائنی ۱۳۸۳، ۲۱۲) ۱۵۳
- لوح ۳۹- تصویر ۳: خراسان، قرن هشتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۱۴۵) ۱۵۳
- لوح ۳۹- تصویر ۴: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۱۴۳) ۱۵۳
- لوح ۳۹- تصویر ۵: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (قائنی ۱۳۸۳، ۴۹) ۱۵۳
- لوح ۴۰- تصویر ۱: نیشابور، قرن سوم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۵۴) ۱۵۴
- لوح ۴۰- تصویر ۲: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴) ۱۵۴
- لوح ۴۰- تصویر ۳: ری، قرون ششم و هفتم ه.ق (قائنی ۱۳۸۳، ۱۶۵) ۱۵۴
- لوح ۴۰- تصویر ۴: ری، قرن ششم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۱۵۵) ۱۵۴
- لوح ۴۰- تصویر ۵: ری، قرن هشتم ه.ق (کیانی و کریمی ۱۳۶۴، ۱۷۳) ۱۵۴
- لوح ۴۱- تصویر ۱: ری، قرن هفتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۱۸۸) ۱۵۵
- لوح ۴۱- تصویر ۲: ری، قرن ششم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۱۶۵) ۱۵۵
- لوح ۴۱- تصویر ۳: ری، قرن ششم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۱۲۷) ۱۵۵
- لوح ۴۱- تصویر ۴: ری، قرن هفتم ه.ق (پوپ ۱۳۸۰، ۹۴) ۱۵۵
- لوح ۴۲- تصویر ۱: ری، قرن هفتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۱۵۴) ۱۵۶
- لوح ۴۲- تصویر ۲: ری، قرن ششم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۱۳۳) ۱۵۶
- لوح ۴۲- تصویر ۳: ری، قرن ششم ه.ق (کیانی و کریمی ۱۳۶۴، ۱۱۲) ۱۵۶
- لوح ۴۲- تصویر ۴: کاشان، قرن هشتم ه.ق (کیانی و کریمی ۱۳۶۴، ۱۴۵) ۱۵۶

- ۱۵۷ لوح ۴۳- تصویر ۱: کاشان، قرن هفتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۹۳)
- ۱۵۷ لوح ۴۳- تصویر ۲: کاشان، قرن هشتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۹۳)
- ۱۵۷ لوح ۴۳- تصویر ۳: کاشان، سال ۶۰۰ ه.ق (فریه ۱۳۷۴، ۷۴)
- ۱۵۷ لوح ۴۳- تصویر ۴: کاشان، قرن هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۷۷، ۷۸)
- ۱۵۸ لوح ۴۴- تصویر ۱: کاشان، قرن هفتم ه.ق (قاینی ۱۳۸۳، ۶۸)
- ۱۵۸ لوح ۴۴- تصویر ۲: کاشان، قرن هفتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۹۵)
- ۱۵۸ لوح ۴۴- تصویر ۳: سلطان آباد، قرن هشتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۵۳)
- ۱۵۸ لوح ۴۴- تصویر ۴: سلطان آباد، قرن هشتم ه.ق (کیانی و کریمی ۱۳۶۴، ۷۸)
- ۱۵۸ لوح ۴۴- تصویر ۵: سلطان آباد، قرن هشتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۷۲)
- ۱۵۹ لوح ۴۵- تصویر ۱: سلطان آباد، قرن هشتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۳۱)
- ۱۵۹ لوح ۴۵- تصویر ۲: سلطان آباد، قرن هشتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۲۵)
- ۱۵۹ لوح ۴۵- تصویر ۳: سلطان آباد، قرن هشتم ه.ق (قاینی ۱۳۸۳، ۹۴)
- ۱۵۹ لوح ۴۵- تصویر ۴: ساوه، قرن هفتم ه.ق (کیانی و کریمی ۱۳۶۴، ۶۲)
- ۱۶۰ لوح ۴۶- تصویر ۱: ساوه، قرن هفتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۸۲)
- ۱۶۰ لوح ۴۶- تصویر ۲: بجنورد، قرن هفتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۹۱)
- ۱۶۰ لوح ۴۶- تصویر ۳: بجنورد، قرن هفتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۸۳)
- ۱۶۰ لوح ۴۶- تصویر ۴: گروس، هشتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۷۸)
- ۱۶۰ لوح ۴۶- تصویر ۵: اردبیل، قرن دهم ه.ق (قاینی ۱۳۸۳، ۴۳)
- ۱۶۱ لوح ۴۷- تصویر ۱: سلطان آباد، قرن هشتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴،)
- ۱۶۱ لوح ۴۷- تصویر ۲: شوش، قرن سوم ه.ق (فریه ۱۳۷۴،)
- ۱۶۱ لوح ۴۷- تصویر ۳: ساوه، قرن هشتم ه.ق (کیانی و کریمی ۱۳۶۴، ۹۵)
- ۱۶۱ لوح ۴۷- تصویر ۴: ساوه، قرن هفتم ه.ق (قاینی ۱۳۸۳، ۵۶)
- ۱۶۲ لوح ۴۸- تصویر ۱: کاشان، قرن نهم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۶۷)
- ۱۶۲ لوح ۴۸- تصویر ۲: کاشان، قرن هفتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۷۴)
- ۱۶۲ لوح ۴۸- تصویر ۳: کاشان، قرن دهم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۴۹)
- ۱۶۲ لوح ۴۸- تصویر ۴: کاشان، قرن هفتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۵۷)
- ۱۶۲ لوح ۴۸- تصویر ۵: کاشان، قرن هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۷۷، ۴۷)
- ۱۶۳ لوح ۴۹- تصویر ۱: کاشان، قرن هشتم ه.ق (پوپ ۶۵، ۱۳۸۰)
- ۱۶۳ لوح ۴۹- تصویر ۲: کاشان، قرن هشتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۸۹)
- ۱۶۳ لوح ۴۹- تصویر ۳: کاشان، قرن هشتم ه.ق (کیانی و کریمی ۱۳۶۴، ۶۳)
- ۱۶۳ لوح ۴۹- تصویر ۴: کاشان، قرن هفتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۹۸)
- ۱۶۳ لوح ۴۹- تصویر ۵: کاشان، قرن هفتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۶۵)
- ۱۶۴ لوح ۵۰- تصویر ۱: کاشان، قرن هفتم ه.ق (فریه ۱۳۷۴، ۷۸)

- لوح ۵۰- تصویر ۲: کاشان، قرن هفتم ه.ق (کیانی و کریمی ۱۳۶۴، ۹۵) ۱۶۴
- لوح ۵۰- تصویر ۳: کاشان، قرن هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۷۷، ۸۳) ۱۶۴
- لوح ۵۰- تصویر ۴: ری، قرن هفتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۵۷) ۱۶۴
- لوح ۵۰- تصویر ۵: ری، قرن هفتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۸۶) ۱۶۴
- لوح ۵۱- تصویر ۱: ری، قرن هفتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۳۷) ۱۶۵
- لوح ۵۱- تصویر ۲: ری، قرون ششم و هفتم ه.ق (فریه ۱۳۷۴، ۵۵) ۱۶۵
- لوح ۵۱- تصویر ۳: نیشابور، قرون سوم و چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۹۹) ۱۶۵
- لوح ۵۱- تصویر ۴: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (کیانی ۱۳۷۷، ۵۹) ۱۶۵
- لوح ۵۱- تصویر ۵: نیشابور، قرون سوم و چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۴۵) ۱۶۵
- لوح ۵۲- تصویر ۱: نیشابور، قرون سوم و چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۷۶) ۱۶۶
- لوح ۵۲- تصویر ۲: نیشابور، قرون سوم و چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۵۸) ۱۶۶
- لوح ۵۲- تصویر ۳: نیشابور، قرون سوم و چهارم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۴۶) ۱۶۶
- لوح ۵۲- تصویر ۴: نیشابور، قرون سوم و چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۸۹) ۱۶۶
- لوح ۵۲- تصویر ۵: نیشابور، قرون سوم و چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۷۷) ۱۶۶
- لوح ۵۳- تصویر ۱: نیشابور، قرون سوم و چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۳۰) ۱۶۷
- لوح ۵۳- تصویر ۲: نیشابور، قرون سوم و چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۴۷) ۱۶۷
- لوح ۵۳- تصویر ۳: نیشابور، قرون سوم و چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۸۹) ۱۶۷
- لوح ۵۳- تصویر ۴: نیشابور، قرون سوم و چهارم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۴۳) ۱۶۷
- لوح ۵۳- تصویر ۵: نیشابور، قرون سوم و چهارم ه.ق (کیانی و کریمی ۱۳۶۴، ۷۸) ۱۶۷
- لوح ۵۴- تصویر ۱: نیشابور، قرون سوم و چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۴۷) ۱۶۸
- لوح ۵۴- تصویر ۲: نیشابور، قرون سوم و چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۷۴) ۱۶۸
- لوح ۵۴- تصویر ۳: نیشابور، قرن سوم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۵۸) ۱۶۸
- لوح ۵۴- تصویر ۴: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۶۶) ۱۶۸
- لوح ۵۴- تصویر ۵: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۶۹) ۱۶۸
- لوح ۵۵- تصویر ۱: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۴۷) ۱۶۹
- لوح ۵۵- تصویر ۲: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۷۸) ۱۶۹
- لوح ۵۵- تصویر ۳: نیشابور، قرون سوم و چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۷۸) ۱۶۹
- لوح ۵۵- تصویر ۴: نیشابور، قرون سوم و چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۷۶) ۱۶۹
- لوح ۵۵- تصویر ۵: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (قائینی ۱۳۸۳، ۵۶) ۱۶۹
- لوح ۵۶- تصویر ۱: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۳۲) ۱۷۰
- لوح ۵۶- تصویر ۲: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (پوپ ۱۳۸۰، ۴۴) ۱۷۰
- لوح ۵۶- تصویر ۳: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۸۹) ۱۷۰
- لوح ۵۶- تصویر ۴: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۸۹) ۱۷۰

- لوح ۵۶- تصویر ۵: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۸۷)
- لوح ۵۷- تصویر ۱: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۹۳)
- لوح ۵۷- تصویر ۲: سبزوار، قرن هشتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۴۷)
- لوح ۵۷- تصویر ۳: تخت سلیمان، قرن هشتم ه.ق (حسین زاده ۱۳۸۵، ۴۷)
- لوح ۵۷- تصویر ۴: تخت سلیمان، قرون هفتم و هشتم ه.ق (حسین زاده ۱۳۸۵، ۲۲)
- لوح ۵۷- تصویر ۵: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (فریه ۱۳۷۴، ۵۸)
- لوح ۵۸- تصویر ۱: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۶۸)
- لوح ۵۸- تصویر ۲: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۹۵)
- لوح ۵۸- تصویر ۳: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (کیانی و کریمی ۱۳۶۴، ۵۸)
- لوح ۵۸- تصویر ۴: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۸۹)
- لوح ۵۸- تصویر ۵: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۳۸)
- لوح ۵۹- تصویر ۱: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (قاینی ۱۳۸۳، ۵۹)
- لوح ۵۹- تصویر ۲: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۶۸)
- لوح ۵۹- تصویر ۳: کاشان، قرن هفتم ه.ق (کیانی ۱۳۷۷، ۵۸)
- لوح ۵۹- تصویر ۴: ری، قرن هفتم ه.ق (قاینی ۱۳۸۳، ۸۳)
- لوح ۶۰- تصویر ۱: ری، قرن هفتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۶۰)
- لوح ۶۰- تصویر ۲: ری، قرن هفتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۵۸)
- لوح ۶۰- تصویر ۳: ری، قرن هفتم ه.ق (قاینی ۱۳۸۳، ۵۸)
- لوح ۶۱- تصویر ۱: سلطان آباد، قرن هشتم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۳۷)
- لوح ۶۱- تصویر ۲: سلطان آباد، قرن هشتم ه.ق (پوپ ۱۳۸۰، ۶۴)
- لوح ۶۱- تصویر ۳: نیشابور، قرن پنجم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۸۹)
- لوح ۶۱- تصویر ۴: ری، قرن هفتم ه.ق (رفیعی ۱۳۷۸، ۷۳)
- لوح ۶۱- تصویر ۵: سلطان آباد، قرن هشتم ه.ق (فریه ۱۳۷۴، ۵۲)
- لوح ۶۲- تصویر ۱: کاشان، قرن هفتم ه.ق (فریه ۱۳۷۴، ۴۳)
- لوح ۶۲- تصویر ۲: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۷۶)
- لوح ۶۲- تصویر ۳: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۷۸)
- لوح ۶۳- تصویر ۱: نیشابور، قرن چهارم ه.ق (کامبخش فرد ۱۳۴۹، ۹۳)
- لوح ۶۳- تصویر ۲: ری، قرن چهارم ه.ق (گروبه ۱۳۸۴، ۴۷)
- لوح ۶۳- تصویر ۳: ساوه قرن نهم ه.ق (کیانی ۱۳۷۷، ۶۵)

پیشگفتار:

بحث و گفتگو درباره هنر ایران و تجزیه و تحلیل آثار این سرزمین کهن و متمدن، چنانکه خواننده ایم و شنیده ایم بسیار است. نظریه های گوناگونی در باره هنر ایران در دوره های قبل از اسلام و بعد از آن ارائه گردیده که در این طریق طولانی و پر از پیچ و خم نظریاتی که توسط منتقدین غربی مطرح شده همواره با حقیقت همراه نبوده است و چنین پنداشته می شود که گروهی از آنان به نوعی با غرض ورزی و خود بزرگ بینی و بسیار تحقیر آمیز درباره هنر ایرانی اسلامی نظریه پردازی کرده اند. از جمله نظریاتی که گروهی از منتقدین غربی در برخی از ادوار مطرح کرده اند، نظریه تزینی بودن هنر ایران در دوره های اسلامی می باشد. عمدتاً این افراد این چنین نظریه داده اند که هنر ایرانی اسلامی هنری صرفاً تزینی است و پیام و اندیشه ای در بیان تصویری خود نداشته و هیچگونه نوآوری و خلاقیتی در ساختار زیبایی شناسانه خود ندارند.

در بین تمامی هنر های دوران اسلامی، ظروف سفالین از دوران های گذشته، وسیله ی ساده و مناسب جهت بیان تخیلات، اعتقادات و باورهای مردم زمان خود با استفاده از نقاشی و ساخت و پرداخت نقوش بوده است. در این پایان نامه تلاش بر این است که به بررسی و تجزیه و تحلیل تصویری و محتوای نقوش و کتیبه های تعدادی از ظروف سفالی جرجان، مربوط به قرون اولیه تا قرن هشتم هجری پرداخته شود و با توجه به این نکته که آثار سفالین ایرانی ساخته شده در دوره های مختلف تاریخ هنر ایران از اهمیت شایانی در شناسایی هنر ادوار گذشته ایران و جهان برخوردار است، امید است پاسخ مناسبی برای این نظریه یافته و به جهت ارائه سند و مدرک و به دور از خود بزرگ بینی و خود فریبی همانگونه که برخی از هنر شناسان و منتقدین با انصاف غرب نیز با این نظریه مخالفت کرده اند، به بررسی و تجزیه و تحلیل نقوش سفالینه های جرجان از جنبه های مختلف پرداخته شود تا گوشه ای از راز و رمزهای نهفته در دل هنر ایران آشکار گردد و برخی از ویژگی های شاخص هنر ایران از جمله: قدرت طراحی، استفاده از شیوه های خاص هنری، وجود سبک و سیاق در آثار هنرمندان ایرانی، ارتباط تنگاتنگ شکل و محتوا، نقش و زیر بنای هندسه در طراحی و ... و در اینجا نمونه هایی از این آثار به عنوان سندی بر این ادعا ارائه میگردد تا بخش اندکی از میراث هنری سرزمین ایران از این نظریه بی پایه و اساس مبرا گردد.

این پایان نامه کوششی است تا با شناخت سرزمین، حوزه فرهنگی دشت گرگان که یکی از مهمترین جایگاه های فرهنگی و تمدنی تاریخ سرزمین ایران است و جرجان به عنوان یکی از مهمترین و بزرگترین محوطه